

HAHMOTELMIA SUOMESTA VUONNA 2017 LIKI 30 VUODEN TAKAA

Hannu Uusitalo: *VTT*

hannu.uusitalo@iki.fi

Janus vol. 25 (3) 2017, 248–256

Olavi Riihinen toimi Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan professorina 25 vuoden ajan vuoteen 1994 saakka, jolloin hän jäi eläkkeelle. Viimeisinä työuravuosinaan Riihinen toimitti kaksi paksua teosta, joiden nimissä esiintyi vuosi 2017. Vuonna 1990 julkaistu *Suomi 2017* -teos on yli 700-sivuinen Henkivakuutusyhtiö Suomen satavuotisjuhlakirja, jonka Riihiseltä oli tilannut vuorineuvos Yrjö Niskanen, Riihisen ruotukavereita ja syntyjään pielavetisiä kuten Riihinenkin. Yhtiön nimissä Yrjö Niskanen, Pentti Kivinen, Pirkko Työläjärvi ja Pirkko Alitalo turvasivat teoksen julkaisemisen ”tavalla, josta kirjoittajat ovat hyvin kiitollisia”. Vuonna 1992 Riihisen toimittamana julkaistiin yli 600-sivuisen *Sosiaalipolitiikka 2017* -teos, jonka Sitra rahoitti. Myös tämän teoksen aikaansaamista edisti arvovaltainen tukiryhmä. Kirjoissa kurkistettiin sadatta itsenäisyysvuottaan juhlivaan Suomeen eli kirjoittamishetkestä runsaan neljännesvuosisadan päähän.

Riihisellä oli keskeinen rooli paitsi kirjojen toimittajana myös laajojen artikkeleiden kirjoittajana. Kokoon juoksemisen mittavuutta kuvaa se, että kirjoittajia on yhteensä yli 50, joista naisia on yhdeksän. *Suomi 2017* -teoksen kirjoittajakunta on tieteenalataustaltaan hyvin monipuolinen. Talous- ja sosiaalitieteilijöitä on mukana iso jouk-

ko, mutta mukana on valtio-oppineita, juristeja ja aluetieteen edustajia. *Sosiaalipolitiikka 2017* -teoksen kirjoittajakunta on voittopuolisesti sosiaalitieteilijöitä, mukana muutama taloustieteilijä. Riihisen lisäksi Jukka Pekkarisella, Antti Karistolla, J.P.Roosilla, Ilmo Massalla ja Keijo Rahkosella on artikkeli kummassakin teoksessa.

Riihinen sanoo, että kyse ei ole ennustuksista. Tulevaisuutta ei voida ennustaa, koska historian kulku on liian sattumanvaraista. Skenaariot voivat kuitenkin auttaa hahmottamalla käsityksiä siitä, millainen tulevaisuus voisi olla. Skenaario on mahdollisuuksien kehystelmä, joko toivetilän tai vältettävän yhteiskuntakehityksen hahmotusta. Skenaarioajatteluun kuuluu myös ajatus tulevaisuuden muokkaamisesta, polusta kohti toivetilaa tai politiikoita, joilla huono kehityssuunta voidaan välttää. Riihisen teosten tavoitteena on muutoksien tulevan suunnan, odotettavissa olevien tai mahdollisten kehityskulkujen hahmottaminen. Teoksissa esitetään skenaarioita, mutta pääpaino on menneisyyden ja 1990-luvun rakenteiden ja tapahtumassa olevien muutosten erittelyssä, jossa tulevan kehityksen pohtiminen on kytketty viime vuosikymmenien kehitykseen. ”Futurologinen pidättyvyys” leimaa kirjoja, joskin jotkut luvut ovat futurologisempia kuin toiset. Unto Hämäläisen

kirjoitus HS Kuukausiliitteessä 1/2017 tarkastelee näitä kirjoja ja Pentti Vartian ja Pekka Ylä-Anttilan kirjaa *Kansantalous 2017* pitkälti ennustuksina (Hämäläinen 2017).

Riihisen kirjoittamissa molempien teosten johdantoluvuissa on saman tyyppinen tarkastelutapa. Suomi 2017 -teoksen alkuluvussa Riihinen luottaa yhteiskunnan muutoksen erilaisia perspektiivejä sosiologiseen aikalais-kirjallisuuteen nojautuen. Hän ei puhu erityisesti Suomesta vaan yleisesti yhteiskunnan muutoksesta seuraillen erilaisten yhteiskuntateoreetikkojen hahmottelemia kehityssuuntia. Suomi 2017 -teoksen johdannossa muutos ja erityisesti sosiaalinen ja kulttuurinen evoluutio sekä evoluutioteorioiden kritiikki saavat paljon sijaa. (Riihinen 1990, 9–30).

Sosiaalipolitiikka 2017 -teoksen johdannossa Riihinen tarkastelee hyvinvointivaltiota koskevaa teoreettista keskustelua. Hän aloittaa Kuusesta, Myrdalista ja Keynesistä eli näkemyksistä, joissa kasvu ja tasaus ovat sopusoinnussa. Sitten todetaan, että 1980-luvun lopulta alkaen Suomen yhteiskuntapolitiikka on saanut lisätyvästi monetaristisia piirteitä, ja luvun laajin osa käsittelee hyvinvointivaltion kriisin erilaisia tulkintoja etupäässä kansainvälisen teoreettispainotteisen kirjallisuuden avulla. Esillä ovat Friedmanin monetarismi, Baumolin laki ja julkisen sektorin ylipaisuminen. Tämän talouspainotteisen kritiikin esittelyn lisäksi Riihinen Habermasiin nojautuen kiinnittää huomiota myös rationaalisuuskriisiin (hallinnollisen rationaalisuuden häviäminen), legitimititeettikriisiin (politiikkojen hyväksyttävyyden

väheneminen) ja motivaatiokriisiin (motivaatio valtion päämäärien mukaiseen toimintaan hiipuu). (Riihinen 1992, 1–27.)

Sosiaalipolitiikka -teoksen tarkoitus on avata mahdollisuuksia periaatekeskustelulle sosiaalipolitiikan sisällöstä, määrästä ja painotuksista. Jos vuonna 1961 julkaistu Pekka Kuusen 1960-luvun sosiaalipolitiikka oli ohjelmallinen, niin ”... yhteiskunnallisten tavoiteohjelmien aika on vasta huolellisten tutkimusten ja periaatekeskustelujen jälkeen” (Riihinen 1992, 24).

Merkittävä osa kirjoittajista on jossain vaiheessa työskennellyt Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksella, ja onkin mielenkiintoista panna merkille laitoksen orientaation muutos. Toki Heikki Wariksenkin kautena huomiota kiinnitettiin yhteiskuntaan ja sen muutokseen, mitä osoittaa muun muassa Heikki Wariksen *Suomalaisen yhteiskunnan rakenne* (1947) ja *Muuttuva suomalainen yhteiskunta* (1968). Näissä kirjoissa ote on kuitenkin erilainen kuin Riihisen toimittamissa teoksissa. Waris puhuu konkreettisesti suomalaisesta yhteiskunnasta, Riihinen ja useat muut kirjoittajat painottavat kansainvälisessä kirjallisuudessa esitettyjä teoreettisia näkemyksiä. Toinen ero on se, että Riihisen toimittamissa kirjoissa sosiaalipoliittisten järjestelmien konkreettinen erittely on aika vähäistä. Tällainen tutkimus oli hyvin lähellä Wariksen sydäntä, kuten esimerkiksi Wariksen moniin painoksiin yltänyt *Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalipolitiikka* osoittaa. Sosiaalipolitiikan laitoksen muuttunutta orientaatiota kuvaa hyvin se, että useiden yritysten jälkeen sosiaalipoli-

tiikka-oppiaine muuttui yhteiskuntapolitiikaksi.

SUOMI 2017

Suomi 2017 -teoksessa on tavoiteltu kokonaisvaltaista tarkastelua. Ensimmäinen pääjakso kuvaa yhteiskunnan taloudellista perustaa: metsäsektoria, maataloutta, jalostustuotantoa ja palveluita. Keskeisiä muutoksia ovat kansainvälistyminen, työmarkkinoiden kehitys, tuottavuuskehitys, yritysten kasvu ja rakennemuutokset. Vähän yllättävästi tähän talouden tarkasteluun on liitetty kotitalouksien kulutus ja ajankäyttö.

Toinen pääjakso keskittyy väestöön ja luokkarakenteeseen. Siinä pohditaan muutosta kohti informaatioyhteiskuntaa, luokkarakenteen muutoksia ja väestökehitystä. Kolmas pääjakso tarkastelee valtiota ja kansalaisyhteiskuntaa. Kuvataan poliittista järjestelmää, oikeusjärjestelmää, suomalaista vallankäyttöä, työmarkkinajärjestöjä, hyvinvointivaltiota ja Suomea kansainvälisessä yhteisössä. Neljäs pääjakso on nimeltään uudet elämäntavat ja aatteet. Suomalainen kulttuuri, naisen asema, perhe ja elämäntapojen muutokset ovat tarkastelun kohteena. Viides pääjakso kuvaa alueellista erilaistuneisuutta, kaupunkeja ja maaseutua ja suomalaista riskiyhteiskuntaa. Viimeisessä pääjaksossa tarkastelun kohteena on tietotekniikka, koulutus, tiede ja korkeakoululaitos sekä jälkiteolliset utopiat.

Yli 700-sivuisen teoksen päättää Olavi Riihisen lähes 50-sivuinen synopsis (Riihinen 1990, 665–711). Se on Riihisen tulkintaa kirjan lukuihin verraten vapaasti perustuen, ei yhteenveto eikä

tiivistelmä. Vuoden 2017 näkökulmasta kirja ja synopsis eivät tarjoa erityisen dramaattisia näkemyksiä. Pikemminkin vahvistuu ajatus, että jatkuvuus on kantava voima.

Tietenkin paljon on muuttunut. Kirjan kirjoittamisen aikaan elettiin voimakkaan ja pitkään jatkuneen kasvun aikaa. Julkinen sektori oli voimakkaasti laajentunut ja Suomesta oli tullut pohjoismainen hyvinvointivaltio. 1990-luvun syvä lama, Nokian ja ”uuden Suomen” nousu, markan vaihtuminen euroksi olivat vielä tulossa. Itä-Euroopan mulistukset olivat vielä aluillaan.

Muutama kirjan tulema on syytä nostaa esiin. Raimo Väyrynen tuo kansainvälistymistä koskevassa artikkelissaan esiin ideologisen imperatiivin: yhteistyö Neuvostoliiton kanssa vaati kansallista eheytyä. Riihisen mukaan tämä selittää suomalaisten työnantajien uudenlaista suhtautumista palkansaajiin ja sosiaalipolitiikkaan. ”Väestö ja erityisesti työväestö oli saatava tukemaan omaa yhteiskuntajärjestelmäämme”. Väyrynen puhuu osuvasti myös taloudellisen ja kulttuurisen imperatiivin voimistumisesta Suomen kansainvälisissä suhteissa. Väyrysen analyysi osoittaa Suomen aseman olevan riippuvainen kansainvälisen politiikan kehityksestä, mutta ei ajopuun omaisesti vaan sisältäen mahdollisuuden kansallisen edun mukaiseen luovintaan. (Väyrynen 1990, 381–397.)

Samantyyppiseen päätelmään talouden osalta antaa aiheita Veikko Reinikaisen analyysi talouden kansainvälistymisestä. Reinikaisen mukaan työn ja pääoman ylikansalliset liikkeet ovat tärkeitä maailmanlaajuisen hyvinvoinnin lisääjinä,

mutta yksittäisille kansantalouksille ne aiheuttavat haasteita. Suomen pitää valmistautua parantamalla kilpailukykyä. (Reinikainen 1990, 95–112.) Riihinen lisää osuvasti, että pitkälle menevää taloudellista yhdentymistä ei kyetä toteuttamaan ilman lukuisten muiden instituutioiden sopeutusta. Kaiken kaikkiaan erityisesti talouskirjoittajien artikkeleista käy selvästi ilmi Suomen riippuvuus kansainvälisestä taloudellisesta kehityksestä. Voi kai sanoa, että tapahtunut kehitys tätä päätelmää vahvistaa.

Osuvana voi pitää myös Antti Kariston analyysia uudesta palvelukulttuurista. Siirrytään tuottajan näkökulmasta käyttäjän näkökulmaan, mittakaavahyödyistä yksilölliseen palvelutuotantoon, sitovista ja yksityiskohtaisista normeista joustaviin ja yleisiin normeihin. On myös mahdollista, että joillakin sosiaali- ja terveydenhuollon aloilla kehitetään yksityisiä tai puolittain yksityisiä palvelumuotoja. Voi tosin arvioida, että tämä kehitys on edelleen ehkä enemmän iduillaan kuin todellisuutta. (Karisto 1990, 355–380.)

Väestön ikärakenteen kehitystä tiivistäessään Riihinen katsoo, että pitäisi harkita kolmenlaisia toimenpiteitä: joustavia eläkeratkaisuja ja eläkeläisten houkuttelemista työelämään, siirtolaisten vastaanottamista ja työajan lyhentämiskehityksen hidastamista. Kaikki teemat ovat todellisuutta vuoden 2017 Suomessa.

Kaiken kaikkiaan kirjan katse tulevaisuuteen on tulevan epävarmuutta korostava, ja hyvä niin. Jotkut kirjoittajat menevät toisia pidemmälle, mikä osin johtuu heidän tutkimusalueistaan. Vä-

estöstä esitetään numeerisia ennusteita, joskin Tapani Valkonen (1990, 227–245) samalla korostaa sitä, että tällaiset ennusteet ovat aiemmin menneet metsään. Myös alueellisesta ja maaseutu- ja kaupunkikehityksestä esitetään määrällisiä tulevaisuusarvioita (Hautamäki 1990, 533–546; Maula 1990, 517–532). Paavo Uusitalo (1990, 289–310) esittää kaksi skenaariota, positiivisen kehityksen sisältävä *yleisen edun Suomi*, ja huonomman kehityksen *erityisintressien Suomi*, joka näyttäisi olevan lähempänä toteutunutta kehitystä. Kirjan radikaali on Ilmo Massa, joka keskittyy ympäristökysymyksiin ja hahmottelee Suomen ryöstötalouden kehitysvaiheita ja ennustaa romahdusvaihetta, joka voi olla totta jo vuonna 2017, mutta hahmottelee myös utopiaa ekologisesta sosiaalivaltiosta (Massa 1990, 547–576).

SOSIAALIPOLITIKKA 2017

Tämän kirjan kirjoittajakunta on voitu puolisesti sosiologeja ja yhteiskuntapolitiikan tutkijoita, joille Franzeninkadun laitokset olivat tuttuja. Riihisen kirjoittaman johdannon ja päätösluvuin lisäksi kirja jakautuu viiteen pääjaksoon: hyvinvointivaltio ja sen toimintaympäristö, arvot ja periaatteet, sosiaalipolitiikka ja etujen ristiriidat, työelämä, ajankäyttö ja koulutus sekä tulevaisuuden keskeisiä kysymyksiä.

Riihisen johdantoluku (1992, 1–27) on keskustelua hyvinvointivaltion kriisistä ja yhteiskuntakehityksen käännteestä. Samoin kuin Suomi 2017 -kirjan johdantoluvussa, Riihinen ei laajemmin esittele kirjan artikkeleita. ”Artikkelit sisältävät niin paljon asiaa, että tiivistetty kuvaus artikkeleista joko muodos-

tuisi kohtuuttoman laajaksi tai tekisi väkivaltaa useimpien artikkelien sanomalle.” Johdantoluvun keskeisiä teemoja tarkasteltiin edellä.

Muutama havainto kirjan näkökulmasta sosiaalipolitiikkaan on paikallaan. Kuten Riihinen toteaa johdannossa, teos ei kata kaikkia sosiaalipolitiikan lohkoja. Se keskittyy lähinnä ”institutionaalisen sosiaalipolitiikan” ongelmiin, joten esimerkiksi sosiaalihuolto ”residuaalisena” politiikkana jää käsittelemättä. Sosiaalipolitiikan lohkoista tarkastellaan sosiaalipalveluluja, terveyspolitiikkaa, eläkepolitiikkaa, perhepolitiikkaa ja asumista.

Ehkä luontevampaa olisi luonnehtia kirjaa siten, että se tarkastelee sosiaalipolitiikkaa yhteydessä muihin yhteiskunnallisiin instituutioihin ja ajattelumalleihin, ei niinkään sosiaalipolitiikan eri lohkoja. Yhteydet talouteen ja talouden oppeihin, kansainvälistymiseen, arvoihin, sosiaalisiin oikeuksiin, korporatistisiin rakenteisiin, keskiluokaistumiseen, ekologiseen kehitykseen, työelämään ja koulutukseen ovat esillä. Kuten Riihinen toteaa, se ei ole kuusimainen sosiaalipoliittinen ohjelmajulkistus, mutta ei se myöskään ole warislainen sosiaalipoliittisen järjestelmän kuvaus.

Artikkeleita läpikäyvä teema on hyvinvointivaltion kriisi. Kirjoituksissa katsotaan usein, että ollaan jonkinlaisessa käännekohdassa. Kirjan perusmotiivina on eritellä niitä muutoksia, joita meneillään olevasta kriisistä seuraa. Kirjoittajien hyvinvointivaltio-kriisitetoisuus on korkealla tasolla, ja hyvinvointivaltiota uhkaavat voimat näyttävät anonyymeina ja väistämättöminä. Se ei juuri-

kaan esiinny yhteiskunnallisen kamppailun valossa. Kirja ei erittele, mitkä voimat sitä yhteiskunnassa ajavat alas, mitkä taas puolustavat ja ylläpitävät. Tähän liittyy oletus hyvinvointivaltiosta jonkinlaisena kiinteänä tai muuttumattomana oliona tai (huonosti määritellynä) ideaalityyppinä, josta poikkeaminen on osoitus mieron tielle joutumisesta. Ajatus hyvinvointivaltiosta alati muuttuvana instituutioiden joukkona tuntuu olevan monille kirjoittajille vieras.

Muutama huomio kirjan eri luvuista on paikallaan. Riitta ja Reino Hjerppe (1992, 67–95) esittävät taloutta koskevassa luvussaan neljä maailmantalouden skenaariota, joista kaksi on (Suomen kannalta) positiivista ja kaksi kuvaavat huonoja kehityskulkuja. Vuonna 2017 näyttää siltä, että huonot skenaariot (Globaali siirtymä kohti Tyynen meren aluetta, Globaalinen kriisi) ovat ehkä lähempänä nykytilannetta kuin positiiviset skenaariot (Euroopan renessanssi, Tasapainoinen kasvu).

Pekka Kosonen (1992, 109–128) arvioi osuvasti, että Pohjoismaat tulevat lähentymään Euroopan yhteisöä. Sen suoranaiset sosiaalipoliittiset vaikutukset ovat Kososen mukaan pienehköjä, mutta epäsuorat vaikutukset ovat merkittäviä. Sisämarkkinoiden kehittymisen lisää kilpailua mm. työvoimakustannuksissa. Verotus yhtenäistyy, mikä vaikuttaa hyvinvointivaltion rahoituspohjaan. Talous- ja rahapolitiikka aiheuttaa rajoituksia pohjoismaisille hyvinvointivaltioille. Tuttuja nykytilanteen teemoja nämäkin.

Katri Hellsten (1992, 131–168) hahmottaa neljä vaihtoehtoa hyvinvointivaltion kehitykselle: nykymuotoinen

hyvinvointivaltio; duaalihyvinvointiyhteiskunta, jota uskonservatiivit ajavat ja jossa valtiolla on residuaalinen tehtävä; korporatistinen hyvinvointivaltio tai 2/3 yhteiskunta, jossa ansioperiaatte ja vakuutusajattelu ovat keskiössä; ja yhteisöhyvinvoinnin tai hyvinvointisocialismin (puna-vihreä) skenaario, jossa paikallisyhteisöillä ja sosiaalisilla verkostoilla on keskeinen rooli. Olisiko niin, että ensimmäinen vaihtoehto on edelleen lähimpänä toteutunutta kehitystä.

Rajumpiakkin arvioita kirjasta löytyy. Timo Piirainen (1992, 291–319) katsoo, että eläkemenojen kasvun aiheuttama verorasitus tulee olemaan sytyke työssä olevan väestön verokapinalle ja vaatimuksille eläkkeiden leikkaamiseksi. Ikä tulee väestöryhmiä polarisoivaksi tekijäksi. Myös sukupuolten eturistiriita saattaa Piiraisen mielestä voimistua. J.P.Roos maalailee hyvinvointivaltion tulevaisuutta synkin väreihin. Sen perusstrategiat ovat yhä syvenevässä ristiriidassa taloudellisen ja sosiaalisen tilanteen sekä uusien kulttuuristen ja elämäntavallisten rakenteiden kanssa. ”On vain ajan kysymys, että valtiolle varsin raskas ilmainen koulutusjärjestelmä muutetaan maksulliseksi ja ehkä myös yksityistetään osittain.” Toisaalta Roos päätyy siihen, että hyvinvointivaltion kuolleeksi julistaminen on enenaikaista. (Roos 1992, 321–338.)

Kirjan päättää Riihisen komea synopsis, jossa hän hahmottelee sosiaalipolitiikkaan vaikuttavia muutostekijöitä ja esittää kaksi skenaariota tulevasta kehityksestä. (Riihinen 1992, 603–638.)

Sosiaalipolitiikkaan vaikuttavat seuraavat yleiset muutokset. Ikärakenteen

muutos eli väestön vanheneminen aiheuttaa yleisen konservatiivisuuden lisääntymistä, ei kuitenkaan välttämättä eläkeasioissa. Terveystieteiden järjestelmä laajenee ja kustannukset kasvavat. Yhteiskunta keskiluokkaistuu ja naisten asema muuttuu. Sosialismin uhkan väistyminen heikentää sosiaalipolitiikan merkitystä yhteiskunnallisen vakauden säilyttäjänä. Täystyöllisyys ja sitä koskevat tavoitteet häviävät. Uusoikeistolainen ajattelutapa yleistyy. Samalla yhteiskunta kuitenkin pluralisoituu, perheet moninaistuvat ja aiheuttavat väliinputoamisia. Elämismaailmat moninaistuvat, mikä lisää odotuksia siitä, että sosiaalipolitiikka antaa valinnanmahdollisuuksia. Turvattomuus kasvaa. Korporatistinen yhteiskunnallinen voiman heikkenee.

Tämä ”Riihisen lista” on osuva yhteenveto kehityksen suunnista neljännesvuosisadan takaa. Totta kai monista kohdista voi olla eri mieltä, ja voi myös arvioida, että monelta osin muutos ei ehkä ole ollut niin suuri kuin Riihinen tuolloin ajatteli.

Näyttää myös siltä, että Riihinen kiinnittää voittopuolisesti huomiota tekijöihin, jotka heikentävät sosiaalipolitiikkaa ja hyvinvointivaltiota. Tällainen ajattelu huokuu myös kirjan muista luvuista, joissa hyvinvointivaltion kriisi on vahvasti esillä. Kirjoittamisajankohdasta eli 1990-luvun taite, osittain selittää tätä painotusta. Huomiota ei kiinnitetä hyvinvointivaltiota ylläpitäviin rakenteisiin ja instituutioihin. Näitä ovat ainakin poliittinen demokratia, joka tekee vaikeaksi äänestäjien tärkeinä pitämien järjestelyjen radikaalin muuttamisen; sosiaalisen korporatistisen vahvuus: työmarkkinajärjestöt ovat

edelleen voimissaan ja ovat luoneet ainakin ansiosidonnaiselle sosiaaliturvalle vakaahkon perustan; ja tähän liittyen hyvinvointivaltion instituutiot, jotka kerran synnyttyään ja vahvan aseman saatuaan eivät hevin muutu, kuten institutionalismikoulukunta on esittänyt (Vauhkonen 2016).

Mitä hyvinvointivaltiolle sitten näissä muutospainissa tapahtuu? Riihinen katsoo, että ankarakaan kritiikki tuskin kaataa hyvinvointivaltiota, mutta jos se kadottaa utooppisen energiansa, siitä tulee pelkkää rutiinia. Hän esittää kaksi skenaariota, ”kohtalaisen” pessimistisen ja optimistisen. Ne eivät maalaile erityisen synkkää tai erityisen valoisaa kuvaa, vaan ovat siltä väliltä. Jo skenaarioiden nimet kertovat Riihisen toiveiden suunnan. Molempien skenaarioiden lähtötilanne hahmotetaan taloudesta käsin.

RIUTUVA JA RIITAINEN SUOMI

Talouskasvu on heikkoa ja työttömyys on normaalia. Eläkeläisten poliittisen painoarvon takia eläketaso pysyy korkeana. Jos eläkkeitä alennetaankin 1990-luvulla, niin seuraavalla vuosikymmenellä niitä pyritään uudelleen korottamaan. Kansaneläkejärjestelmä joutuu supistamispainneiden alaiseksi. Yksityisvakuutuksen merkitys eläkkeissä kasvaa. Konservatiivisen poliittisen ilmapiirin ja uusoikeistolaisen ajatusten painoarvo kasvaa. Sosiaalipolitiikan kehityksessä valtion rinnalle tulee yksityisesti tuotettua turvaa. Sosiaalipolitiikka suuntautuu kohti ansioperiaatteita ja loittonee tarveperiaatteesta, siirtyy kohti residuaalista mallia, vaikka painopiste säilyykin institutionaalisen

mallin puolella. Koulutusjärjestelmässä eriarvoisuus kasvaa ja sosiaalinen kiertäminen hidastuu, koska koulutusjärjestelmä on ammentanut vähiin ne voimavarat, joita työväenluokalla on aiemmin ollut. Keskiluokkaistumisen rinnalla luokkarakenne kristallisoituu ja polarisoituu niin, että köyhyyden esiintyvyys moninkertaistuu tultaessa 2000-luvun ensi vuosiin.

Riutuva ja riitainen Suomi siirtyy solidaarisesta sosiaalipolitiikasta ja institutionaaliseen uudelleenjaon mallista joko kohti bismarckilaista työelämän saavutus-suoritusmallia tai kohti Suomen 1950–70 lukujen legitimististä sosiaalipolitiikkaa, jossa uudelleenjako on kuitenkin institutionalisoitunut. Solidaarisen sosiaalipolitiikan tavoitteena on hyvinvoinnin maksimointi, legitimistisen sosiaalipolitiikan olennaisena vaikuttimena on yhteiskunnallisen järjestelmän keskeisten piirteiden säilyttäminen.

VOIMISTUVA SUOMI

Tässä skenaariossa taloudellinen kasvu ja työllisyys ovat paremmassa mallissa. Työeläkejärjestelmän rahoituskriisiä ei 1990-luvulla voida täysin välttää joten kokonaisveroaste nousee. Maahanmuutto auttaa sopeutumisessa ikärakenteen muutokseen ja talouden suotuisa kehitys luo sosiaalisesti ja poliittisesti suvaitsevan ja vapaamielisen ilmapiirin. Suomessa säilyy solidaristinen sosiaalipolitiikka ja institutionaalisen uudelleenjaon malli.

Kukin voi tykönään arvioida missä määrin nämä skenaariot ovat toteutuneet tai jääneet toteutumatta. Muutama

yleisempi loppuhuomio on kuitenkin paikallaan. ”Riihisen lista” ja hyvinvointivaltion skenaarioiden ”johtaminen” yhteiskunnan muutostrendeistä osoittaa huomattavaa yhteiskunta-analyttista voimaa ja osaamista. Voi kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että Sosiaalipolitiikka 2017 -teoksessa yleinen elintason ja hyvinvoinnin nousu ei juuri tule esiin. Ei voi olla niin, ettei se ollut nähtävissä 1990-luvun alussa. Ehkä se on sosiaalipoliittisessa katsannossa tuntunut itsestään selvältä, vaikka ei sitä tietenkään ole, jos tavoitteena on kokonaisvaltainen tarkastelu. Ehkä on myös niin, että tuolloin hyvinvointivaltio nähtiin todellista hauraampana. Jatkuvuus on sittenkin ollut vahvempaa kuin tuolloin ajateltiin. Jatkuvuutta on myös siinä mielessä, että samat yhteiskuntapoliittiset teemat, joita kirjoittajat tunnistivat neljännesvuosisata sitten, ovat edelleen ajankohtaisia.

KIRJALLISUUS

- Hautamäki, Lauri (1990) Alueelliset erilaistuneisuuden vanhat ja uudet piirteet. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) Suomi 2017. Jyväskylä: Gummerus, 497–515.
- Hellsten, Katri (1992) Muuttuva yhteiskunta ja sosiaalipolitiikan keskeiset arvot ja päämäärät. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY, 131–168.
- Hjerppe, Riitta & Hjerppe, Reino (1992) Taloudellinen kasvu sosiaalipolitiikan edellytyksenä. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY, 69–95.
- Hämäläinen, Unto (2017) Suomi vuonna 2017. HS Kuukausiliite, Tammikuu 2017, 42–47.
- Karisto, Antti (1990) Hyvinvointivaltio ja uusi palvelukulttuuri. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) Suomi 2017. Jyväskylä: Gummerus, 355–380.
- Kosonen, Pekka (1992) Talouden kansainvälistyminen ja kansallisen sosiaalipolitiikan liikkumavara. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY, 109–128.
- Massa, Ilmo (1990) Suunnistus suomalaisen riskiyhteiskuntaan. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) Suomi 2017. Jyväskylä: Gummerus, 547–576.
- Maula, Jere (1990) Suomen kaupungit 2017. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) Suomi 2017. Jyväskylä: Gummerus, 517–532.
- Piirainen, Timo (1992) Hyvinvointivaltio ja yhteiskunnalliset ristiriidat: kohti post korporatistista sosiaalipolitiikkaa. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY, 291–319.
- Reinikainen, Veikko (1990) Talouden kansainvälistyminen ja sen seuraukset Suomelle. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) Suomi 2017. Jyväskylä: Gummerus, 95–112.
- Riihinen, Olavi (1990) Johdanto: teoksen keskeiset näkökulmat. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) Suomi 2017. Jyväskylä: Gummerus, 9–30.
- Riihinen, Olavi (1990) Synopsis. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) Suomi 2017. Jyväskylä: Gummerus.
- Riihinen, Olavi (1992) Johdanto. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY, 1–27.
- Riihinen, Olavi (1992) Näkökulmia tulevaisuuteen. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY, 603–638.
- Riihinen, Olavi (toim.) (1992) Sosiaalipolitiikka 2017. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- Riihinen, Olavi (toim.) (1990) Suomi 2017. Jyväskylä: Gummerus.
- Roos, J.P. (1992) Keskiluokka ja hyvinvointivaltio: uusi hyvinvointisopimus? Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY, 321–338.
- Uusitalo, Paavo (1990) Yleinen etu, erityisintressit ja suomalainen vallankäyttö. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) Suomi 2017. Jyväskylä: Gummerus, 289–310.
- Valkonen, Tapani (1990) Väestönkehitys.

-
- Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) Suomi 2017. Jyväskylä: Gummerus, 227–245.
- Waris, Heikki (1947) Suomalaisen yhteiskunnan rakenne. Helsinki: Otava.
- Waris, Heikki (1968) Muuttuva suomalainen yhteiskunta. Porvoo-Helsinki: WSOY.
- Waris, Heikki (1978) Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalipolitiikka. Porvoo-Helsinki: WSOY 1978.
- Vauhkonen, Jussi (2016) Elatuksesta eläkkeeseen. Vanhuudenturva suomalaisessa työnantajapolitiikassa työeläkejärjestelmän rakentamiseen saakka. Poliitiikan ja talouden tutkimuksen laitos, Helsingin yliopisto.
- Väyrynen, Raimo (1990): Suomi kansainvälisessä yhteisössä. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) Suomi 2017. Jyväskylä: Gummerus, 381–397.